

bini in govoric, ki tudi v malem še vežeta sedanjega zemljana. Hamlet sam je postal resničnejši in potegnil s seboj skoraj vso okolico. Erotika se je poglobila in povečala tragiko, ki je s tem v dramatičnosti dela preseгла grozotnost. Nastala je tragedija Hamleta in Ofelije.

Imeli smo pa dvoje uprizoritev. Tu opisano je označeval *Debevec*, bolj egocentrično pa *Kralj*. Nastopala sta oba, ne da bi se kazala v tem tekma, in oba sta zanimiva. Razen pojmovne smeri se razlikujeta tudi v igri. Kralj ima bogatejši zunanji izraz, predvsem glas, Debevec je miselno izrazitejši. *Lipah* v tonu ni popolnoma ugodil Debevčevi režiji in se je zato gibal precej nedoločno. Svojo pot iz nekdanjih režij je obdržal *Skrbinšek*. Mogoče je storil to namenoma, očitno pa je celoti s tem škodil. Včasih mu je sekundiral *Jan* kot *Laert*, a se je v končni sceni popravil. S precejšnjim trudom se je uklonil tudi *Jermanov* *Horatio*, enako *Železnik* kot *Rozenkranc*. *Sancin* je bil boljši, nekoliko se je še mučil *Drenovec*, dočim so *Prosen* in vojaki *Potokar*, *Bratina*, *Murgelj*, *Gregorin* pa tudi potujoči igralci *Boltarjeva*, *Brezigar* in *Gregorin* vzdržali disciplino. Izgubila sta nekoliko pomena oba grobarja *Cesar* in *Plut*, ker nista bila tako iz drugega sveta kakor doslej. Pogovor duha in Hamleta se je vlekel. Plemiča in duhovnika sta neopazno opravila *Frelib* in *Plut*. *Ofelija-Šaričeva* je največ pridobila, vsaj takoj za Hamletom. Postala je realnejša, razumljivejša in opora Hamletu samemu. Njuni prizori so postali najzanimivejši, pa tudi *Lipah* je v prizoru z *Ofelijo* dosegel višek. *Kraljica Marije Vere* se sme prišteti k tem in ima v novi režiji le nekoliko manj samostojno vlogo. Bila je tudi glasovno zelo dobra. — Izmed scen učinkujejo površno prikazni med govorom, del igre pred kraljem in pogovor Hamleta s *Polonijem* (opomin). *Oder* je bil udobno razdeljen in prehod scen enakomeren. Predstava se je vzdržala kot celota na izbrani višini. Tako je ostal Hamlet v sporedu tudi letos dogodek, kar utegne biti zelo koristno in važno pri izbira-nju večjih del za repertoar prihodnjega leta. (Konec prih.) — *I. Grahor*.

GRADIVO

Neznani verzi † Dragutina M. Domjaniča. Pokojni pesnik Dragutin M. Domjanič je poklonil gospej Ivki Zerjavovi, soprogi upokojenega polkovnika v Ljubljani, svojo zbirko „Kipci i popevke“ s tem-le posvetilom:

Tu puno je cveta iz mojega leta,
Tu meseca srebro je belo,
Tu slatke su senje i pusto življenje.
I moje srce je celo.

U Zagrebu, o Božiću 1922.

Dragutin M. Domjanič.

Prvo izdajo svojih (štokavskih) pesmi je poslal isti dami z naslednjimi verzi:

Sve, što mi rieči šute,
Spomeni, želje i sne

Tajne, što srce ih krije,
Radost i rane ljute,
Život — koj život i nije
Pjesme Vam pričaju te.

U Zagrebu, dne 1. rujna 1932.

Dragutin M. Domjanič.

V istih rokah je tudi naslednja, z roko napisana pesem, ki o nji nismo mogli do-gnati, da bi bila kedaj natisnjena:

C o n s o r d i n a.
Kak ruke v molitvi
Magnolije v cvetu,
I steza, kaj staje
Pri gustom bosketu.
Oblaček na nebu,
Vu zlato zarubljen,

I faun vu senci,
Žalosten i zgubljen.

I pauk na niti,
Koj već se ne njiše.
I park, koji čeka,
Muči i ne diše.

A negdo da dojde,
Da pak se nasmeje,
Vse v suncu bi bilo,
I park i aleje.

I šeptanja pune
Rondele i hvoje,
I vesel i faun —
I srce moje!

U Zagrebu, dne 14. travnja 1923.

Dragutin M. Domjanić.

B.

A š k e r c v š m a r j u. O bivanju pesnika Antona Aškerc v Šmarju pri Jelšah nam je poročal v Ljubljanskem Zvonu leta 1923., str. 171 do 176, dr. Joža Glonar na podlagi pisem učiteljice Viktorije Milkove in njene sestre Dragomile ter spominov V. Holza v Slovanu leta 1912.; nekaj malega je dodal o tem dr. Jos. Rakež v tretji številki Triglavanskih listov oktobra 1932. Spomin na Aškerc je pa v Šmarju še vedno zelo živ in zdi se, da je bila ta doba tudi za Aškerc samega, čeprav se je imenoval „šmarijskega puščavnika“, prav važna ne samo radi njegovega delovanja, marveč tudi radi vtisov, ki jih je dobil.

Po končanih bogoslovnih študijah je bil dne 25. julija 1881. nastavljen kot kaplan v Podsredi, kjer je bil zadnje tri mesece tudi župni upravitelj. Dne 18. oktobra 1883. je dobil drugo kaplansko mesto v Šmarju pri Jelšah,¹ potem pa je kaplanoval

¹ Aškerc piše Levcu dne 22. oktobra 1883.: Blagorodni gospod urednik! 19. t. m. sem se preselil — ne na slabše, kar se tiče kraja samega, ki je pač krasen. — Tudi „čitalnica“ se utegne tukaj, „pri Jelšah“ skoraj stvoriti — tako vsaj pravijo. (Arhiv mestnega načelstva v Ljubljani.)

od dne 13. avgusta 1889. pri Sv. Lovrencu v Slovenskih goricah (SBL). V Šmarju je bil torej od oktobra 1883. do avgusta 1889., vsekakor na svojem najdaljšem službenem mestu. Znano je tudi, da se je v Šmarju počutil najbolj srečnega, ker je imel tu dobrega predstojnika kanonika Ivanca. Vedno se je še rad spominjal na Šmarje in kadar je koga pozneje srečal v Ljubljani, vselej ga je vprašal po šmarskih razmerah in dostavil: Pozdravite Šmarčane!

Aškerc ni zahajal v gostilno, velike in hrupne družbe ni ljubil, najrajši se je sprehajal okoli farne cerkve, kjer je bil pokojni Skaza zasadil lep park, čigar žalostni ostanki se še sedaj vidijo. Ostali čas je čepel doma, kjer je imel šolsko tablo, na kateri se je vadil pisati v cirilici in se na glas učil ruskega jezika. Čeprav piše Aškerc nekaj mesecev po svojem prihodu Vatroslavu Holzu, da še družabnega življenja v Šmarju ne pozna, češ, da ne hodi med ljudi in da se bo čisto zaprl v polževo hišo (Slovan 1912, str. 269.), je vendarle kmalu našel dobrih prijateljev, s katerimi je mnogo občeval in se z njimi dnevno shajal. Glavni je bil Franc Skaza, imovit veleposestnik v Šmarju, „iskren narodnjak, pripravljen k vsakim žrtvam za narodno stvar“ (Vošnjak, Spomini II, 122), njegova hiša je bila vedno odprta vsem rodoljubom. Kakor so se že v času, ko je bil dr. Josip Vošnjak zdravnik v Šmarju in Davorin Trstenjak župnik na Ponikvi (leta 1869.), zbirali v gostoljubni Skazovi hiši rodoljubi iz vsega Spodnjega Štajerja in so Šmarčani dr. Vošnjak, Franc Skaza in Hugo Tančič ustanovili komanditno društvo (Mariborsko tiskarno), kjer se je izdajal Slovenski Narod (Glaser, Slovenski tisk II, str. 82.), tako je ostalo še v Aškercem času. Takrat je bil poleg Aškerc član te družbe še učitelj in poznejši trški župan Franc Ferline; ti trije so se shajali pri Skazi v „salonu“, se pomenkovali o vseh dnevnikih zadevah, skratka bili so na moč navezani drug na drugega. Kako sta se cenila Aškerc in Skaza,

spoznamo najbolj iz pisma, ki ga je pisal Aškerc Ferlincu ob Skazovi smrti leta 1892., ko že Aškerc ni bil več v Šmarju, Ferlinc pa se je bil poročil s Skazovo sestro. Pismo se glasi:

„Rim. Toplice, 22/7 92

Dragi gospod Ferlinc!

Skaza! ...

In zdaj še ti! ...

Slišal sem že pred več tedni, da je bil bolan moj ljubi prijatelj, šmarski Svato-pluk, a da ga spravi bolezen pod grudo, tega, seveda, nisem mislil. Saj je bil rajnik večkrat bolan, pa je spet okreval. Objokujem ga kot mojega iskrenega prijatelja, omilujem narodnjake šmarske na tako občutni izgubi. Bože moj, kaj nam je bil rajni France! Kolikokrat sva politizirala in filozofirala! Kolikokrat smo se zbrali v njegovem narodnem salonu! Zemlja, katero je toliko ljubil, bodi mu lahka; Bog mu daj nebesa!

Pogreb, telegrafujete, bode jutri pop. Žalibog! meni je pač nemogoče priti, čeprav bi neskončno rad.

V duhu pojdem za krstoj njegovo, v duhu vržem grudo v grob njegov, rekoč: „France, počivaj mirno, saj trpel si veliko v življenju! ...“ Gospej Vaši izrekam najglobočje sočutje svoje!

S spoštovanjem in pozdravom bivam

Vaš

Aškerc.

PS: Tudi za rajnim kanonikom mi je žal. Bil je dobra duša in mene je rad imel. K pogrebu pa tudi nisem mogel priti.

A.“

Omenjeni kanonik je bil Ivanec, ki je radi dobrih svojih odnošajev do škofa Stepišnika očeval Aškercu preganjanj, ki so sledila brž, ko je Stepišnik umrl.

Literarni prijatelj Aškerc v Šmarju je bil nadučitelj, šolski ravnatelj Jurkovič, velik muzikus, ki je igral orgle, harmonij, klavir, vijolino, vodil v Šmarju moški in mešani pevski zbor, bil pevovodja Slovenskega pevskega društva, priredil leta 1891.

koncert v Celju in 1892. koncert v Mariboru; poleg tega je bil umetnik-samouk, izrezljal si je sam krasno pohištvo ter napravil za šolo vse fizikalne aparate za nazorni pouk. Temu je pokazal Aškerc včasih tudi svoje nove pesmi in se o njih ž njim razgovarjal. Tako je bilo tudi z znano balado „Anka“, ki jo je objavil že v decembrskem Zvonu 1883.

Anka ni izmišljeno ime, marveč je bila resnično v Šmarju deklica Anka, ki je z dvanajstim letom osirotela in morala zapustiti ponosno domovanje svojih staršev. Njen dom je bil ob potočku, preko katerega vodi majhna brv, ki jo je poznal tudi Aškerc. Aškercu je bila Ankina tragedija dobro znana in zato se je tudi Gorazdu prelila v pesem.

Sirota Anka je bila pozneje v samostanu Šolskih sester v Mariboru in se skozi tri leta ni vrnila v Šmarje. V samostanu se je popolnoma privadila nemškemu jeziku, tako da je čitala samo nemške knjige. Dva greha sta bila takrat največja v mariborskem samostanu: govoriti slovensko in čitati romane. — Ko je prišla Anka zopet domov v Šmarje, je šla k Aškercu k izpovedi. Začela je nemško spovedno molitvico, za kar jo je Aškerc takoj primerno pokaral in pozval, da moli in se izpoveduje slovensko. Ko se mu je potožila, da je napravila velik greh s tem, da je čitala romane, se je Aškerc takoj zanimal, kakšne romane je čitala. Ko mu jih je naštel nekaj nemških, jo je navduševal, da naj čita rajši slovenske; ko pa mu je izjavila, da teh nima in da jih ni dobila v samostanu, ji je ponudil, da ji jih posodi sam, le naj pride ponje.

Sirota Anka se je pozneje poročila in zgodilo se je, da je krstil njeno hčerko še Aškerc. Dete je bilo slabotno, ko so ga prinesli v cerkev, Aškerc pa se je hudoval, da ga niso rajši poklicali domov h krstu. Neposredno za tem v majniški številki Zvona (1889) je izšla „Ukrajinska balada“. Ob koncu te balade v Zvonu najdemo baje še spomin na ta krst, kajti balada se

zaključiti v Zvonu: „Poljubi me, oj Dora!“; kajti Ankina prvorojenka je bila krščena za Doro. Pozneje je Aškerc v Baladah in romancah ime Dora izpremenil v Zora, češ, da je bolj slovansko, kakor je dal baladi tam ime: Ukrajinska duma.

Tudi za venec balad „Stara pravda“ je dobil Aškerc pobudo v Šmarju. Če je že na svojem prejšnjem mestu ob Sotli čutil (Ljubljanski Zvon 1882, str. 745.):

In tam preko tebe je rod doma,
oj rod, meni drag in prijazen,
med nama pa tvoje valovje šumlja,
češ: jaz vaju ločim narazen! —
A to tebi Sotla, neznana je stvar,
da vroča kar srčna kri spaja,
da tega, da tega nikjer in nikdar
studena voda ne razdvaja?! —

so mu izoblikovale to vez znamenite slike v veži prvega nadstropja gradu Jelše pri Šmarju, s čigar lastnikom, Viljemom plemenitim Attemsom, po rodu Čhom, je bil Aškerc znan in je popisal znamenitosti tega gradu v Ljubljanskem Zvonu 1888. in objavil staroslovenske napise v ondotni kapelici (str. 703., pomotoma 603.). Aškerc sam pravi na tistem mestu: „Slika je na presno (ali fresco) v obliki ovala (elipse), meri na dolgost ca. poltretji in na širokost ca. poldrugi meter, ter predstavlja prizor iz naše — ‚stare pravde‘ in to ‚boj pri Brežicah‘ m. sept. 1516 l. V Janischevem tipogr.-statist. leksikonu čitamo v članku ‚Erlachstein‘: ‚Imposant ist die Vorhalle im ersten Stock, die mit Stuccatur-Arbeit und Deckengemälden, welche Scenen aus dem wendischen Bauernkriege (1516) darstellen . . . geziert ist.‘ Slika ‚boj pri Brežicah‘ ohranjena je še precej dobro, čeprav je bržčas iz samega 16. stoletja. Kolikor se da razločiti na visokem stropu, vidiš v ozadju na desni strani požar nekega poslopja, na sredi proti desni strani v ozadje pa beži dolga vrsta kmetov na konjih. Kmetje nosijo narodni kroj: širok klobuk in čudno pisano suktnjo. Spredaj na levici vidiš jezdeca na konji; jezdec kaže z desnico proti dvema človekoma; jeden njiju

kleči ko obsojenec, zadaj za njim stoji krvnik. Jezdec je bržčas Žiga Dietrichstein, deželni glavar štajerski, ki je bil slovenske vstaše pobil pri Brežicah. Drevje, ki se začinja na levici proti ospredju, vzbuja v gledalcu temno slutnjo, da utegnejo po njem v kratkem viseti puntarski kolvodje. — Janisch govori l. c. o slikah, in res je okoli velike podobe še več manjših medaljonov, s katerih moreš vsaj toliko posneti, da spadajo tudi v cyklus ‚stare pravde‘. Na jednom teh medaljonov spoznaš brez težave pravi tip slovenskega kmeta. Vse te slike kažejo, kako živo — z različnih stališč seveda! — so se pečali v 16. stoletju in še dolgo pozneje vsi duhovi s perečim in pretečim vprašanjem ‚stare pravde‘. Ker je ta epizoda naše zgodovine tako zanimiva, zanimiva je tudi slika, katero sem očrtal.“ — Da je Aškerc sproti pesnil in objavljaj svoje balade, je razvidno iz njegove opombe ob koncu „Stare pravde“ na str. 641. Ljubljanskega Zvona 1888., kjer šele razvrsti posamezne pesmi tega venca v končni red.

K Aškerčevim pridigam so tržani kaj radi hodili, ker je rad pripovedoval o svojih popotovanjih in doživljajih. O dveh pridigah pa je spomin še posebno živ: Nekoč je stopil na prižnico ter začel vpiti: „Hudič vas je prinesel“, kar je nekajkrat ponovil z vsem ogorčenjem in šele nato povedal, da je tako njega sprejela neka ženica tam ob robu te velike fare, ko je zbiral bero. Veličastna pa je bila pozdravna pridiga, ko se je Aškercu posrečilo zbrati denar za soho sv. Cirila in Metoda, ki je pritrjena v farni cerkvi na severni steni, in je med njegovo pridigo lilo solnce svoje žarke prav na ta kip.

Kakor pri pridigah, tako je govoril o svojih doživljajih Aškerc tudi v višjih razredih pri verouku. Pa tudi sicer se je zanimal za šolska vprašanja zlasti v narodnem oziru, kar spoznamo iz zalepke, ki jo je pisal takratnemu državnemu poslancu dr. Lavoslavju Gregorcju (shranjene v bano-vinskem arhivu v Mariboru), ki se glasi:

„Velečastiti gospod doktor!

Kakor ste čitali telegram v ‚Narodu‘, otajal se je vendar enkrat led na — Dunaji. Pri včerajšnji seji okr. šol. sveta prečital je okr. glavar ministerstva odgovor na naš rekurz. *Učni jezik* je potemtakem v Šmarji spet *samo slovenski*; nemščina kot *predmet* pa se začne učiti v III. šolskem letu. Pri tem pa stoji klavzula, da morajo tisti starši, ki *nečejo*, da bi se njih otroci učili nemški (kot predmet), to naznaniti šole voditelju. Teksta minist. še nisem videl. Ali ga potrebujete, kadar ga dobimo. Objavil ga bom v ‚Narodu‘.

Z odličnim spoštovanjem

Aškerc.

Šm. 10. 4. 88.“

(Brzjavka iz Šmarja v „Slovenskem Narodu“ dne 20. aprila 1888., češ, da je naučno ministrstvo razveljavilo germanizatoričen ukaz štajerskega deželnega šolskega sveta. V „Slovenskem Narodu“ z dne 30. aprila najdemo o tem nepodpisano daljše poročilo: Aprila 1887. je štajerski deželni svet določil, da se imata poučevati v višjih razredih večrazrednih osnovnih šol računstvo in zemljepis nemški. Proti temu je vložil krajevni šolski svet takoj rekurz; ko dolgo ni bilo rešitve in so že začeli poučevati v smislu tega odloka, je sledil rekurzu še protest. Ministrstvo je aprila 1888. rekurzu ugodilo in določilo, da se imata v nemški učni uri obravnavati radi jezikovne vaje računstvo in zemljepis nemški, vendar pa nemščina ni ob-

vezen predmet. Tako je bila odredba deželnega šolskega sveta stvarno razveljavljena.)

Kako silno vnet v boju proti ponemčevanju na šolah je bil Aškerc, nam zanimivo kaže odhodno izpričevalo nekega Počivalška, datirano z dne 18. septembra 1888. Tiskovina sama tako kakor vpisi so dvojezični in sta se podpisala tudi dvojezično nadučitelj in razredni učitelj. Videti je, da je Aškerc popadla sveta jeza in je v protest proti dvojezičnosti odhodnega izpričevala sebe podpisal v cirilici kot Ant. Aškerc kap.

Aškerc je imel s šolo in učiteljstvom v Šmarju že od svojega prihoda najlepše zveze. V „Popotniku“ 1884. čitamo, da „je čital ob desetletnici šmarskega učiteljskega društva sv. mašo vrli prijatelj učiteljstva č. g. Aškerc, pred zborovanjem se je zapela ‚Učiteljska‘, katero nam je slavnoznan pesnik Gorazd nalašč za ta dan zložil.“ Pesem je tudi priobčena na prvi strani „Popotnika“ št. 17 z dne 10. septembra 1884.

Da se je v Šmarju dolgo ohranil spomin na priljubljenega kaplana Aškerc, se je pokazalo na Aškerčevem večeru še leta 1913., ko je predaval o Aškercu dr. Ilešič. Spominjam se, da je takrat zaključil večer sedaj tudi pokojni šmarski župan Ferlinc z besedami: „Tla, na katera je stopila noga blagega človeka, so sveta tla. Aškerc je bil blag človek, zato stojimo na posvečenih tleh!“

Dr. P. Strmšek.

ZAPISKI

Spominu Dragutina M. Domjaniča. Z Dragutinom M. Domjaničem je umrl tankočuten lirik in rahločuten človek. Svoj psihofizični obraz je skušal malce zabrisati, v poeziji kakor v osebni podobi. Njegov pesniški razvoj je šel od osebne, delikatne in krhke poezije k objektivnejšim, imaginističnim stvaritvam, h kajkavskim „kipcem“ (slikam) ali popev-

kam, ki v njih posnema ljudsko pesem. Kot človek je bil vzlic plemiškim tradicijam v rodbini močno demokratičen, preprost in domač, da si se včasih kar čudil. Za vso vidno kulisarijo njegovega duševnega odra, za svetom, kamor smo lahko prodirali skozi njegove pesmi ali preko prijateljskih stikov, pa je bil skrit Domjaničev intimni in najbolj resnični svet —